

Digitale snelweg gaat gemeenten voorbij

Paul Bordewijk bespreekt:

Paul Depla, *Technologie en de vernieuwing van de lokale democratie*, VUGA:

Den Haag, 1995

Technologie en de vernieuwing van de lokale democratie heet het proefschrift waar Paul Depla dit voorjaar in Tilburg op gepromoveerd is. De titel omschrijft exact waar

het proefschrift over gaat: over de vernieuwing van de lokale democratie, zoals die na de gemeenteraadsverkiezingen van 1990 allerwege wordt nagestreeft, en de vraag of informatie- en communicatietechnologie (ICT) daarbij kunnen helpen. Het proefschrift is geschreven vanuit positieve verwachtingen: 'Allerlei technische barrières die een optimaal functioneren van democratische organen en instituties belemmeren, lijken geslecht

te kunnen worden door de opkomst van computers, elektronische netwerken, informatiesystemen, modems, kabeltelevisie, videorecorders, interactieve CD's en satellieten.' (p. 3)

Depla signaleert dat voorzover politici zich tot nu toe bezighielden met dergelijke ontwikkelingen, het vooral ging om de economische gevolgen en de juridische vragen rond privacybescherming. 'Alhoewel partijen de opkomst van ICT niet negeren,

B O E K E N

hebben zij nauwelijks oog voor de mogelijke betekenis voor het politieke systeem en het functioneren van de overheid.' (p. 175) Het is duidelijk dat hij dat graag anders zou zien.

Het proefschrift behandelt achtereenvolgens de pogingen die sinds 1990 worden ondernomen om tot vernieuwing van de lokale politiek te komen, de mogelijkheden die ICT biedt voor vernieuwingen van de politiek, en de mate waarin bij pogingen tot vernieuwing van de lokale politiek gebruik wordt gemaakt van ICT. Dat blijkt nogal tegen te vallen: 'Bij 14 van de 34 beschreven initiatieven speelt technologie geen enkele rol. (...) Voorts blijkt dat in de initiatieven waar ICT een rol speelt, deze rol veelal onzichtbaar is.' Geconstateerd wordt dat bij vijf initiatieven ICT manifest aanwezig is. 'Bij de overige initiatieven speelt de technologie vooral een rol op de "achtergrond".' (p. 246)

In de beschrijving van de vernieuwingspogingen in de lokale politiek zal degene die *In de buurt van politiek* van Depla en Monasch gelezen heeft, veel herkennen. In belangrijke mate worden dezelfde projecten beschreven, maar dat kan ook moeilijk anders. Geconcludeerd wordt dat er twee ontwikkelingen gaande zijn, een waarbij men zich richt op perfectionering van het bestaande systeem, en er dus naar streeft de gemeenteraad belangrijker te maken, en een waarbij men streeft naar vermaatschappelijking van de lokale politiek, en daarmee de gemeenteraad juist minder belangrijk maakt. Daarbij lijken de pogingen tot

vermaatschappelijking van recentere datum dan die tot perfectionering.

Er is weinig in dit deel dat reden kan zijn tot kritiek. Hoogstens kan men zich afvragen, wiens probleem het nu eigenlijk is dat men tracht op te lossen met al die pogingen tot bestuurlijke vernieuwing. Dat van de burger, die klaagt over zijn gemeentebestuur, of dat van de gemeentebestuurder, die gekwetst is in zijn ijdelheid door de geringe belangstelling van de burger in zijn werk.

Rammelende voorbeelden

Meer kritiek heb ik op het deel waarin de betekenis van ICT voor de politiek wordt beschreven. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat hier te veel overhoop wordt gehaald, en onvoldoende kritisch naar de aangehaalde toepassingen wordt gekeken. Als essentie van ICT wordt gezien de integratie van informatie- en communicatietechnologie. Desondanks worden allerlei technologieën en toepassingen daarvan aangehaald, waarbij geen sprake is van een dergelijke integratie, waarbij de integratie weinig toevoegt, of waarbij de resultaten onvoldoende kritisch worden benaderd.

Zo is er bij de fax en de kabeltelevisie – ook bij lokale omroep – wel sprake van communicatietechnologie, maar niet van informatietechnologie, terwijl bij een geautomatiseerde ledenadministratie van een politieke partij wel sprake is van informatietechnologie, maar niet van communicatietechnologie. Dat laatste zou inhouden dat die administratie op

afstand te raadplegen valt, maar dat lijkt toch minder gewenst. Bovendien doet een dergelijk systeem weinig meer dan wat een mechanische bevolkingsadministratie – waarvan ik in 1980 in Leiden als wethouder automatisering nog het vijfde lustrum heb mogen meemaken – ook al kon: het uitdraaien van selecties.

Depla noemt de kerncijfers die in Amsterdam sinds 1988 uit verschillende bestanden worden gegenereerd over de positie van minderheden, als een belangwekkend voorbeeld van het gebruik van ICT als input voor het beleid. Juist hier zou echter een lampje moeten gaan branden: bleek niet juist bij de vliegcramp in de Bijlmer hoe onbetrouwbaar de Amsterdamse gegevensbestanden zijn, met name inzake het verblijf van buitenlanders? Niet voor niets staan bij Van Gunstere de letters DOS voor *De Ongelijke Samenleving*, en niet voor *Disk Operating System*.

Potsierlijk wordt het wanneer Depla de zegeningen van het PvdA-Bulletin Board Systeem schetst: 'In het PvdA-BBS is een postbus waar mensen berichten kunnen achterlaten voor premier Kok of voorzitter Rottenberg.' Volgens mij heeft de PTT al jaren geleden dergelijke postbussen in Den Haag en Amsterdam ingesteld. Ik zie Wim Kok nog niet elke ochtend beginnen met naar het scherm te turen om daar te zien wat de digitale gemeente hem de afgelopen nacht per e-mail heeft toevertrouwd. Men mag al blij zijn als iemand op zijn secretariaat de opdracht krijgt uitdraaien van al die elektronische post te maken, en daarin de

B O E K E N

meest interessante passage te markeren. De marker pen, dat is pas een technologische vernieuwing!

Een toepassing van informatietechnologie die Depla daarentegen niet noemt, is het spreadsheet. Dat maakt het voor politici mogelijk de financiële consequenties van beleidsopties door te rekenen zonder daarbij van ambtenaren afhankelijk te zijn. In het vorige kabinet deed De Vries dat, en in het huidige Zalm en Vermeend. Ambtenaren vinden dat niet leuk, en er wordt vaak een beetje meesmuilend over gedaan, maar mijn eigen ervaring is dat het wel degelijk de mogelijkheden om politiek te bedrijven vergroot.

Te hoge drempels

Bij de analyse van initiatieven tot vernieuwing van de lokale politiek komt Depla tot de conclusie dat ICT een belangrijker rol speelt bij de vervolmaking van het systeem dan bij het vermaatschappelijken van het systeem. De meeste toepassingen richten zich op de communicatie binnen het politiek-ambtelijke systeem, of op ondersteuning bij de verwerking van enquêteresultaten. Slechts zelden wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om burgers rechtstreeks langs elektronische weg in staat te stellen hun mening te geven. In eer-

geval, dat van de Amsterdamse stadsgesprekken, is men daar zelfs weer van teruggekomen.

Ik vind dat niet vreemd. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1990 waren het juist de bewoners van de wijken waarin de minst bevoorrechten wonen, die het lieten afweten. Dat zijn ook de mensen die het minst geneigd zullen zijn te participeren in initiatieven waarin ICT gebruikt wordt. Daarmee werpt men een nieuwe drempel op, terwijl men juist met een initiatief als 'op de koffie' in Rotterdam die drempel probeert te verlagen.

Hoeveel mensen zijn er niet die moeite hebben met het programmeren van hun videorecorder, met het onthouden van hun PIN-code, of met de automaten waarmee de Nederlandse Spoorwegen tegenwoordig plaatsbewijzen distribueert. Wanneer het plaatselijke kabelbedrijf de kanalen aanpast waarop verschillende programma's worden doorgegeven, is dat voor veel mensen een kleine ramp. Ik vrees dan ook dat een gemeentebestuur dat ICT ziet als het middel om de participatie in de lokale politiek te vergroten door allerlei referendumachtige toepassingen, daarmee lelijk op de koffie zal komen, dit nog los van het probleem hoe de uitkomsten van referenda in te passen in een consistent beleid.

Kortom, hoewel het al meer dan dertig jaar geleden is dat ik mijn eerste computerprogramma schreef – wie kan mij dat nazeggen? – is mij het elektronische licht nog niet opgegaan, en behoor ik nog steeds niet tot de digitale gemeente. Nog steeds geef ik de voorkeur aan een papieren briefje in mijn reëel bestaande postbak boven een melding via de e-mail. Het meest hinderlijke is wel, dat verworven kennis op dit terrein zo snel veroudert. Vanuit die houding ben ik geneigd de verwachtingen ten aanzien van de mogelijkheden van ICT voor de lokale politiek die Depla koestert nogal overtrokken te vinden.

Depla heeft zijn proefschrift duidelijk geschreven vanuit andere verwachtingen. Het levert een goed gedocumenteerd overzicht van de pogingen tot vernieuwing van de lokale politiek en de rol van ICT daarbij. Het deel waarin ICT in zijn algemeenheid wordt beschreven, vind ik minder sterk. De conclusie dat tot nu toe juist bij de vermaatschappelijking van de lokale politiek ICT maar een ondergeschikte rol speelt, is eerlijk. Onze wegen scheiden zich bij de vraag of het anders zou moeten.

PAUL BORDEWIJK
is controller van de stadsregio
Rotterdam en publicist

